

К.М. Утепкалиева^{1*}, А.С. Ахметова¹, Э.М. Адиева¹, С.Б. Альдешова²¹Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті КеАҚ
Атырау қ., 060011, Қазақстан Республикасы

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

²Астана қ., 010000, Қазақстан Республикасыe-mail: k.utepkaliyeva@asu.edu.kz

БУХГАЛТЕРЛІК ЕСЕП БОЙЫНША МАМАНДАРДЫ ДАЯРЛАУДА АЛЬТЕРНАТИВТІ ОҚЫТУ ӘДІСІ РЕТІНДЕ МНЕМОТЕХНИКАНЫ ЕНГІЗУДІҢ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ТИІМДІЛІГІ

Аңдатпа

Зерттеу тақырыбының өзектілігі соңғы жылдары бухгалтерлік есепті реттеу және жүргізу жүйесі айтарлықтай өзгерістерге, толықтырулар мен нақтылауға ұшырағандығына байланысты. Бухгалтерлік есепті дамыту статистикалық, бухгалтерлік, жедел есепке алуды қамтитын бір жүйе ретінде жүруі керек. Даму елдегі экономикалық өзгерістерді көрсетуі керек. Сонымен қатар, бухгалтерлік есептің өзі нормаларға заңдарға негізделуі керек, әйтпесе реттеу мағынасын жоғалтады. Қазақстанда және шетелде бухгалтерлік есеп курстарында қолданылатын оқыту әдістерін зерделеу, сондай-ақ Қазақстанның ұлттық дәстүрлеріне негізделген бухгалтерлік есепті оқытудың жаңа әдісін әзірлеу мақалада қарастырылады. Қазақ халқының этникалық ерекшеліктеріне, атап айтқанда киіз үйдің (қазақтардың ежелгі тұрғын үйінің) құрылымына негізделген бухгалтерлік есеп шотының мысалында бухгалтерлік есепті оқытуда бухгалтерлік есеп шоттарындағы қозғалысты пайдалану, оны қазақ халқының өміріндегі туыстық қатынастармен салыстыру туралы айтылады.

Мнемотехника студенттердің материалды түсінуін жақсартады және осылайша олардың бухгалтерлік есепке деген қызығушылығын арттырады. Мнемоникалық әдістерді (аббревиатурадан басқа) қолдану мүмкіндігін зерттеп, студенттерді бухгалтерлік есеп теориясын үйренуге және жетілдіруге ынталандыру мнемониканы қолданудың тиімділігін негіздеді. Мнемотехника әдістерін кең ауқымда немесе бухгалтерлік есеппен байланысты басқа пәндерде қолдануды ұсынамыз. Бухгалтерлік есепті оқыту құралдарын кеңінен қолдануды ескере отырып, бұл әдіс бухгалтерлік есепті оқыту ғылымына айтарлықтай үлес қосады. Жоба аясында жазылған ғылыми мақалада Қазақстанның ұлттық дәстүрлеріне негізделген бухгалтерлік есепті оқытуды жаңаша түрде игеруді қарастыру болып табылады. Мақалада бухгалтерлік есеп бойынша мамандарды даярлауда баламалы оқыту әдісі ретінде мнемотехниканы енгізудің экономикалық тиімділігі мәселесі қарастырылады. Зерттеудің мақсаты – Қазақстанның ұлттық дәстүрлері мен мәдени ерекшеліктеріне негізделген мнемоникалық әдістерді бухгалтерлік есепті оқытуда қолданудың теориялық негіздерін айқындау және олардың тиімділігін бағалау, сондай-ақ студенттердің теориялық материалды меңгеру сапасын, пәнге деген қызығушылығын және бухгалтерлік есеп мамандарын даярлау тиімділігін арттыруға ықпалын анықтау.

Негізгі сөздер: Бухгалтерлік есеп, ұлттық дәстүр, мнемотехника, бухгалтерлік бағдарламалар, бухгалтерлік есеп әдістемесі, баламалы техника.

Кіріспе

Бухгалтерлік есеп теориясы-бухгалтерлік есеп ережесіне қатысты негізгі болжамдар, анықтамалар, принциптер мен тұжырымдамалар жиынтығы. Ол тиісті немесе мүдделі тараптарға бухгалтерлік және қаржылық ақпарат беруді қамтиды. Бухгалтерлік есеп теориясын жасауда қолданылатын бірнеше тәсілдер бар. Олардың негізгілері - нормативтік теорияның тәсілі және позитивтік теорияның тәсілі.

Нормативтік теорияның тәсілі-бұл бақылауға негізделмеген теория. Ол бухгалтерлік есеп үдерісінде іс-әрекеттерді қалай орындау керектігіне негізделген. Бұл тәсіл бухгалтерлік есепке біртұтас, бірақ тиімді тәсілді құрудың әртүрлі тәсілдерін қамтиды. Тәсілдің бұл түрі формуланы шығындарға емес, құнға негізделген кіріс алу үшін пайдаланады.

Екінші жағынан, бухгалтерлік есеп теориясына оң немесе сипаттамалық теориялық көзқарас-бұл бухгалтерлердің іс жүзінде не істейтініне қатысты теориялар жиынтығы. Бұл теориялар индуктивті ойлау процесіне сүйенеді, оған бақылаулар мен қорытындылар кіреді. Бақылаудың негізгі мақсаты-белгілі бір ұқсастықтарды анықтау, ұқсастықтар байқалатын

жағдайлардың санын анықтау, барлық осындай жағдайлар туралы теория құру үшін қажетті сенімділік дәрежесін шығару.

Бухгалтерлік есептің осы теориялық тәсілдерінің әрқайсысы бүгінде кез келген жағдайда қолданылады. Дегенмен, оларды бір уақытта бірге қолдану қиын болар еді, өйткені олардың әрқайсысының мақсаттары әртүрлі. Осылайша, бухгалтер қандай тәсіл ең дәл немесе белгілі бір жағдайға сәйкес келетінін шешуі керек. Бұл бухгалтерлерден бизнес субъектісі кез келген жағдайда немесе мәселеде дұрыс шешім қабылдау үшін дұрыс пайымдауды талап етеді. Жалпы қабылданған бухгалтерлік есепті ғылыми және практикалық өлшемдері бар адам қызметінің саласы ретінде түсінінген жөн. Ол әдістемелік және ақпараттық тұрғыдан үнемі жетілдіріліп отырды, бұл ең алдымен пайдаланушылардың талаптары мен сұраныстарымен алдын-ала анықталды. Қоғам мен экономика дамыған сайын мамандандырылған бухгалтерлік парадигмалар (ғылыми теориялар, бастапқы тұжырымдамалық схемалар) пайда болды, олардың ішіндегі ең маңыздысы қос бухгалтерлік есеп болды.

Ғылыми өлшемге келетін болсақ, бухгалтерлік есепті экономикалық субъектілерге қатысты басқарушылық шешімдер қабылдауды ақпараттық қамтамасыз ететін адам қызметінің саласы ретінде бухгалтерлік практиканың даму тенденцияларын түсіндіруге, болжауға, қалыптастыруға арналған ғылыми білім саласы ретінде түсіндіруге болады.

Қазақстанда және шетелде бухгалтерлік есеп курстарында қолданылатын оқыту әдістерін зерделеу, сондай-ақ Қазақстанның ұлттық дәстүрлеріне негізделген бухгалтерлік есепті оқытуды жаңаша түрде игеру ғылыми бағыт мақсаты болып табылады. Қазақ халқының этникалық ерекшеліктеріне, атап айтқанда киіз үйдің (қазақтардың ежелгі тұрғын үйінің) құрылымына негізделген бухгалтерлік есеп шотының мысалында бухгалтерлік есепті оқытуда бухгалтерлік есеп шоттарындағы қозғалысты пайдалану, оны қазақ халқының өміріндегі туыстық қатынастармен салыстыру туралы айтылады. Бухгалтерлік есеп теориясын оқытудағы баламалы техника ретінде мнемоника туралы Гайдук Н.В., Богаченко В.М., Бабаев Ю.А., Петров А.М., Nor Kartini Mohd Rodzi, Norshimah Abdul Rahman, Nazirah Naiimi, Norizam Ahmad Muhammad, Susilawani Ayob, Salwana Selamat, Gregory Kenneth Laing, Bernadette Smith, Sonia Shimeld, Basil S.Yamey сияқты шетелдік ғалымдардың еңбектерінде қарастырылған. Бұл ғалымдар мнемониканы кәсіптік қызметте компьютерлік технологияларды игеру әдістері ретінде талдап, цифрлық технологияларды қолдану әдісі ретінде қарастырған, эмпирикалық деректердің шектеулігі және бухгалтерлік есепте мнемотехникалық тәсілдерді қолданудың жеткіліксіз жүйеленуі болып табылады. Бұл зерттеудің қажеттілігін туындатады, ол баламалы оқыту техникасын әзірлеуге және енгізуге бағытталған, білім беру процесінің сапасын арттырып, материалды меңгеру нәтижелерін жақсартуға мүмкіндік береді. Яғни бухгалтерлік есепті игеру барысында қолданылу туралы айтылмаған. Сондықтан жоба аясында жазылған ғылыми мақалада Қазақстанның ұлттық дәстүрлеріне негізделген бухгалтерлік есепті оқытуды жаңаша түрде игеруді қарастыру болып табылады.

Зерттеудің мақсаты - бухгалтерлік есеп саласы бойынша мамандарды даярлау жүйесінде баламалы оқыту әдісі ретінде мнемотехниканы қолданудың экономикалық тиімділігін теориялық және практикалық тұрғыдан негіздеу. Зерттеу барысында мнемоникалық тәсілдердің теориялық материалды меңгеру сапасын арттыруға, қайта тапсыру деңгейін төмендетуге және оқу шығындарын оңтайландыруға әсері қарастырылады.

Зерттеу міндеттері мнемотехниканың мәні мен кәсіби білім берудегі экономикалық артықшылықтарын ашу; оқыту әдістерінің тиімділігін, соның ішінде экономикалық аспектісін бағалау бойынша ғылыми көзқарастарды талдау; мнемоника қолданылған және қолданылмаған студенттік топтардың академиялық жетістіктерін салыстырмалы зерттеу; шығындар мен алынған нәтиженің арақатынасы негізінде экономикалық тиімділік көрсеткішін есептеу; экономикалық бағыттағы білім беру бағдарламаларына мнемоникалық әдістерді енгізуге арналған практикалық ұсыныстар әзірлеу болып табылады.

Зерттеу материалдары мен әдістері.

Бухгалтерлік есеп қарапайым есепшотты және экономикалық өмір фактілері туралы мәліметтерді жинақтауды білдіретін аңғал бухгалтерлік натурализмнен оларды тану, бағалау, өлшеу, есепке алу жүйесінде көрсету және мүдделі тұлғаларға ұсыну әдістеріндегі өзгергіштікті түсінуге көшкен кезде ғылымға айналады [1].

Екіншіден, бухгалтерлік есепті пайдаланушылар шеңберінің кеңеюі, олардың функцияларының әртүрлілігі және барған сайын көбірек ерекшелігі бухгалтерлік есепті әртараптандыруға, тығыз байланысты, бірақ әлі де түбегейлі ерекшеленетін бухгалтерлік есеп түрлерін: қаржылық, басқарушылық, салықтық оқшаулауға әкелді. Оларды бөлудің орындылығының теориялық негіздемесін англо-американдық бухгалтерлік мектептің өкілдері тұжырымдайды.

Үшіншіден, бухгалтерлік есептің болашағы, оның ішінде бухгалтерлік кәсіптің беделін арттыру оның қаржымен және құқығымен тығыз байланыста болуымен алдын-ала анықталады деген тұжырым барған сайын айқын бола бастады.

Кез келген қаржылық операциялар жасалған шарттарға және заңнама талаптарына сәйкес жүзеге асырылады. Есепке алу жүйесінде операцияларды көрсету тиісті заңдық және құжаттамалық қамтамасыз ету болған кезде жүргізіледі. Сондықтан, кеңестік кезеңнен айырмашылығы, бухгалтерлік есеп негізінен жоғарыдан түсетін нұсқаулар мен бұйрықтарға сәйкес салынған кезде, қазіргі бухгалтер жеткілікті құқықтық мәдениетке ие болуы керек.

Төртіншіден, орта және ірі компанияларда бас бухгалтер әдетте басқару тобының негізгі мүшелерінің бірі ретінде қарастырылады; сонымен бірге ол менеджер ғана емес, сонымен бірге қаржылық талдаушы, сарапшы болып табылады, оның пікірі қаржылық шешімдер қабылдауда басым рөл атқарады. Бұл, біздің ойымызша, (бас) бухгалтердің білімі мен біліктілігіне, оның ішінде құқық, есеп, қаржы саласындағы талаптарды күшейту тенденциясын анықтайды. Қазіргі бәсекелестік бизнес-ортада көлденең байланыстар басым, ал жария есеп беру көбінесе жалғыз маңызды және сенімді дереккөз болып табылады (белгілі болжамдар мен алғышарттар шегінде), сондықтан бухгалтер қаржылық талдау әдістерін білуі керек, жария қаржылық есептілікті оқи және талдай білуі керек.

Бесіншіден, қазіргі заманғы бухгалтерлік есеп негізінен өзгергіштік қасиеттеріне ие болды (қолданылатын әдістер мен процедуралар мағынасында), бұл бухгалтердің қаржылық-аналитикалық құралдарды игеру қажеттілігін анықтайды.

Сапалы білім-тұрақты әлем құрудың маңызды құралы. Барлығына инклюзивті және сапалы білімге қол жеткізу білім берудің тұрақты дамуды қамтамасыз етудің ең қуатты және дәлелденген құралдарының бірі екендігіне сенімділікті растайды. Оқытушылар-бұл процестің негізгі қатысушылары, ал білім беру дайындығы - болашақта тұрақты білім беру тәсілдерін енгізу үшін әлеуетті дамытудың кілті. Педагогтың «қасиеттері» оқытудың жаңа стратегияларын игеруге және практикаға жаңа технологияларды енгізуге бағытталуы тиіс. Оқыту стратегиясы-оқушыларға ақпарат беру үшін қолданылатын әдіс. Ғалымдардың пікірінше, мнемоникалық әдістер есте сақтау қабілетін жақсарту үшін қолданылатын оқыту стратегияларының бірі болып табылады. Жад - бұл тиісті әдістер арқылы үйренген және сақталған ақпаратты ойнату немесе есте сақтау қабілеті немесе процесі. Оқу үдерісі болашақта пайдалану үшін есте сақтауға болатын жаңа ақпаратты есте сақтауды қамтиды. Мнемотехника - шаблондар, сандар немесе байланысты бірлестіктер арқылы идеяларды немесе сөз тіркестерін есте сақтау үшін оқыту стратегияларында қолданылатын әдістердің бірі. Ол студенттерге жаңа ақпаратты есте сақтауға көмектесу арқылы өзінің тиімділігін дәлелдеді. Мнемоникалық әдістерге акростика, аббревиатура, әңгімелер мен рифмалар жатады. Акрос - бұл әр сөздің бастапқы әріптері кілт сөз ретінде қолданылатын сөз тіркесі немесе өлең, аббревиатура - сөз тіркесіндегі немесе атауындағы сөздер қатарының бірінші әріптерінен жасалған сөз, баяндау-сөздер дұрыс ретпен орналастырылған және рифма сөздер арасындағы дыбысты баса көрсететін баяндау. Мнемотехника-бұл жадтағы ақпаратты кодтауға, сақтауға және қайта алуға қызмет ететін ауызша немесе визуалды құрылғылар.

Мнемотехникада басқа әдістер де қолданылады [2]:

- Бөлшек сандар коды (БСК) — математикамен айналысатындар үшін.

- Көрнекі ассоциациялар арқылы визуалды есте сақтауды дамыту. Мысалы, жатталған өлеңнің әр жолы (формуладағы сан) жұмысқа немесе дүкенге барар жолда бір немесе басқа үйге (немесе ағашқа) «шегеленеді» және сіз оны ұстанған сайын қайталанатын.

- Көмекші заттардың әдістемесі: Егер сіз саусағыңызды айға қойсаңыз, алынған әріпке (Р немесе С) байланысты оның өсіп келе жатқанын немесе қартайғанын түсінуге болады.

- Дыбыстық есте сақтауды дамыту: әуендер (морзянканы жаттау үшін), рифмалар («Жүз Қытай тегі», Перелманның Пи санын есте сақтайтын шеңберлер туралы диалогы).

Мнемоникалық құрылғылар медициналық психология мен білім беру саласында кеңінен қолданылады. Алайда, бухгалтерлік есеп саласында оқуды жақсарту үшін мнемоникалық құрылғыларды қолдану әлі толық зерттелмеген. Бухгалтерлік есеп-бұл студенттерге түсіну қиын болатын білім саласы, өйткені ұғымдар салыстырмалы түрде дерексіз және өзара байланысты. Оларды оқытудағы қиын сәт қаржылық есептілік бойынша кіріспе курстан өткеннен кейін аралық деңгейге өту болып табылады. Заңнамалық реттеуді, тұжырымдамалық негіздерді және қаржылық есептілік стандарттарын талқылау аралық деңгейде толық қамтылған. Демек, бухгалтерлік есеп студенттері аналитикалық ойлау қабілетіне және проблемаларды шешу қабілетіне ие болуы керек. Оқытудың ерте кезеңдерінде мнемониканы енгізу студенттердің сенімділік деңгейін арттырады және оларға проблемаларды шешу дағдыларын дамытуға көмектеседі [3].

Бухгалтерлік есепті оқытуда мнемотехниканы қолданудың экономикалық тиімділігін негіздеу үшін студенттердің академиялық үлгеріміне мнемоникалық тәсілдердің оң әсерін растайтын эмпирикалық зерттеулердің нәтижелеріне сүйенуге болады.

Khoo Yin Yin (2011) жүргізген "Using Mnemonic to Facilitate Learning of Economics" атты зерттеуінде 90 студент қамтылған квазиэксперименттік әдіс қолданылған. Студенттер екі топқа бөлінді: эксперименттік және бақылау топтары. Эксперименттік топта экономикалық ұғымдарды оқыту үшін мнемоникалық әдістер — кілт сөздер мен аббревиатуралар қолданылды. Зерттеу нәтижелері эксперименттік топтағы студенттердің академиялық үлгерімі бақылау тобымен салыстырғанда едәуір жақсарғанын көрсетті [4].

Scruggs және Mastropieri (2000) жүргізген қосымша зерттеулер де түрлі білім беру қажеттіліктері бар студенттерді оқытуда мнемоникалық стратегиялардың тиімділігін растады. Олардың мета-талдауы мнемониканы қолдану ақпаратты жақсы есте сақтауға және қайта жаңғыртуға ықпал ететінін көрсетті [5].

Нәтижелер және оларды талқылау.

Ең алдымен, жалпы университеттік және кәсіптік бухгалтерлік білім беруді ажырату туралы айту керек. Біріншісі — жоғары оқу орындарының құзыреті, екіншісі-кәсіби бухгалтерлік қауымдастық құратын мамандандырылған сертификаттау жүйесі. Басқаша айтқанда, жоғары оқу орнында немесе колледжде оқу кәсіби біліктілікті, яғни кәсіби бухгалтер дипломын (сертификатын) алуды көздемейді. Сонымен қатар, болашақ экономистерді, қаржыгерлерді, бухгалтерлерді даярлауға бағытталған университеттік бағдарламалар ұсынылған курстардың құрамында кәсіби сертификат алу үшін қажетті пәндерді қарастыруы керек. Сондықтан университеттік және бухгалтерлік әдіскерлердің келісілген әрекеттері қажет.

Мысалы, Шотландияда қаржылық есептілік бағдарламаларын ұсынатын барлық университеттер мемлекеттік емес кәсіби ұйым ретінде бухгалтерлерді сертификаттаумен айналысатын алқабилер институтымен (Scotland Chartered Accountants Institute, ICAS) пәндер, жаттығулар, кейстер мен тесттер жиынтығын үйлестіреді. Айта кетейік, ICAS өз түлектерін бақылауды жүзеге асырады, атап айтқанда, олардың қайта даярлау және біліктілікті арттыру бағдарламаларынан уақтылы және жүйелі өтуін қадағалайды. Қаржылық есеп бейінінің университеттік бағдарламаларына келетін болсақ, мұнда тек есепке алу техникасына бағдарланудан бас тартуды көздейтін есепке алуды оқытуда елеулі өзгерістер болуы тиіс. Бұл ғалымдарының идеяларының жандануына байланысты.

Естеріңізге сала кетейік, баланстану экономикалық субъектінің ақпараттық-қаржылық моделінің квинтэссенциясы ретінде баланс туралы ғылымды білдіреді. Осы ғылыми-практикалық бағыт аясында проблемалардың екі негізгі блогы зерттелуде:

1) Тұтастай алғанда қаржылық есептілікті және оның ақпараттық ядросы – балансты құрудың логикасы мен принциптері;

2) Экономикалық субъектіге қатысты қаржылық сипаттағы шешімдер қабылдау процесінің элементтері ретінде қаржылық есептілікті экономикалық оқудың және талдаудың логикасы, принциптері мен рәсімдері. Баланстануды бухгалтерлік есеп негіздерін үйренудің екі бәсекелес тәсілдерінің бірінің квинтэссенциясы ретінде қарастыруға болады.

Өткен жылы университетте бухгалтерлік есеп курсын оқытын бухгалтер-студенттер теориялық сұрақтарға жақсы жауап бере алмайтындығы байқалды. Бұл зерттеу бухгалтерлік есеп курсын таңдады, өйткені ол 40% теориялық тұжырымдамалардан тұратын бірінші аралық пән болып табылады. Студенттер үшін бухгалтерлік есептің негізгі теориялары мен тұжырымдамаларын түсіну маңызды. Жалпы тест сұрақтарын талдау арқылы одан әрі зерттеу студенттердің теориялық сұрақтарға жауап беру үшін бухгалтерлік есеп тұжырымдамаларын есте сақтаудағы әлсіз жақтарын анықтады. Сондықтан бұл зерттеудің мақсаты студенттердің бухгалтерлік есеп курсы бойынша теориялық сұрақтарға жауап беру қабілетіне мнемоникалық емес әдіспен салыстырғанда мнемоникалық әдістің тиімділігін анықтау болып табылады.

Оқытушылар мнемоникалық техниканы қолданған кезде студенттердің есте сақтау қабілеті жақсаратынын, ұзақ мерзімді есте сақтау қабілеті жоғарылайтынын, оқуға деген ынтасы сақталатынын, ойлау қабілеті мен мәтінді өңдеу қабілеті жақсаратынын анықтады. Бұл сонымен қатар жаттығуларды орындау үшін мнемоникалық әдістерді қолданған кезде дәстүрлі оқыту әдісімен салыстырғанда жоғары балл алуға болатындығы туралы дәлелдермен расталады. Мнемоникалық әдістер экономикалық ұғымдарды есте сақтау деңгейін және студенттердің академиялық үлгерімін арттырғаны анықталды. Сонымен қатар, зерттеушілер эмпирикалық түрде мнемониканы ойын-сауық үшін пайдалану арқылы студенттерді тез есте сақтауға және маңызды бухгалтерлік тұжырымдамаларды шығаруға ынталандыруға болатынын анықтады. Сонымен қатар, мнемоникалық әдістерді қолдану жаңа ақпарат алу жылдамдығын ынталандыруы мүмкін.

Алдыңғы зерттеулер мнемоникалық тренингті қолданатын студенттерде түсіну ұпайлары жоғары болғанын көрсетеді, өйткені бұл стратегия студенттердің түсінуге қатысты сұрақтарға жауап беру үшін қажетті нақты ақпаратты есте сақтау қабілетін жақсартып алады. Ұғымдарды есте сақтауда қиындықтары бар студенттер мнемоникалық тренингтен пайда көреді [6].

Бухгалтерлік курстарда студенттер теориялық білім мен проблемаларды шешу дағдыларының бөлігі ретінде қолдана білуі керек аббревиатуралар қолданылады. Бухгалтерлік есепте аббревиатураларды қолдану студенттерге, оқытушылар құрамына және бухгалтерлерге бухгалтерлік есеп мәселелерін, стандарттарды, ережелерді және тіпті кәсіптің тілін түсінуге айтарлықтай көмектеседі. Бухгалтерлік есеп курстарын оқуға аббревиатураларды енгізу барлық түлектердің бухгалтерлік есеп тұжырымдамалары мен теорияларын жұмыс міндеттеріне қолдану қабілетін арттырады.

Студенттердің қатысуымен жүргізілген зерттеудің маңызды нәтижелеріне сүйене отырып, бұл әдіс бухгалтерлік есеп тұжырымдамаларына қатысты нақты ақпаратты есте сақтаудың және еске түсірудің тиімді стратегиясы болып табылады деген қорытынды жасауға болады. Зерттеу нәтижелері көрсеткендей, мнемоникалық оқытудан өткен топ тест бойынша жоғары балл жинап қана қоймай, олардың саны оқытылмаған топқа қарағанда көп болды. Өзірленген аббревиатуралар есте қаларлық және таныс болды. Бұл оларға есте сақтағысы келетін ақпаратты байланыстыруға көмектесетін қарапайым аббревиатура болды. Бұл мнемоникалық әдістерді, тіпті шиеленіс пен уақыт тапшылығы кезінде де, әсіресе бухгалтерлік есеп тұжырымдамаларын есте сақтауда қиындықтарға тап болған студенттерге қолдану оңайырақ және оңай екенін растады [7].

Мнемотехника-ассоциациялар мен ұқсастықтарды құру арқылы ақпаратты есте сақтаудың тиімді әдістері. Олар материалды есте сақтау мен игеруді жақсартуға көмектеседі:

Сурет 1 - Мнемоникалық әдістер

Ескерту: [6] дереккөзі негізінде авторлармен құрастырылды

Мнемотехниканың осы әдістерін қолдана отырып, біз күнделікті өмірде, оқуда және жұмыста көмектесетін ақпаратты есте сақтау және игеру процесін едәуір жақсарты аламыз.

Мнемотехника-әртүрлі ассоциацияларды, бейнелерді және байланыстарды пайдалану арқылы ақпаратты есте сақтау әдісі. Бұл әдіс әртүрлі деректерді, фактілерді, формулаларды, терминдерді және тарихи оқиғаларды есте сақтауда өте тиімді болуы мүмкін. Мнемотехника әдістерін қолданудың бірнеше мысалдары төменде келтірілген[8].

Кесте 1 - Мнемотехника әдістерін қолдану мысалдары

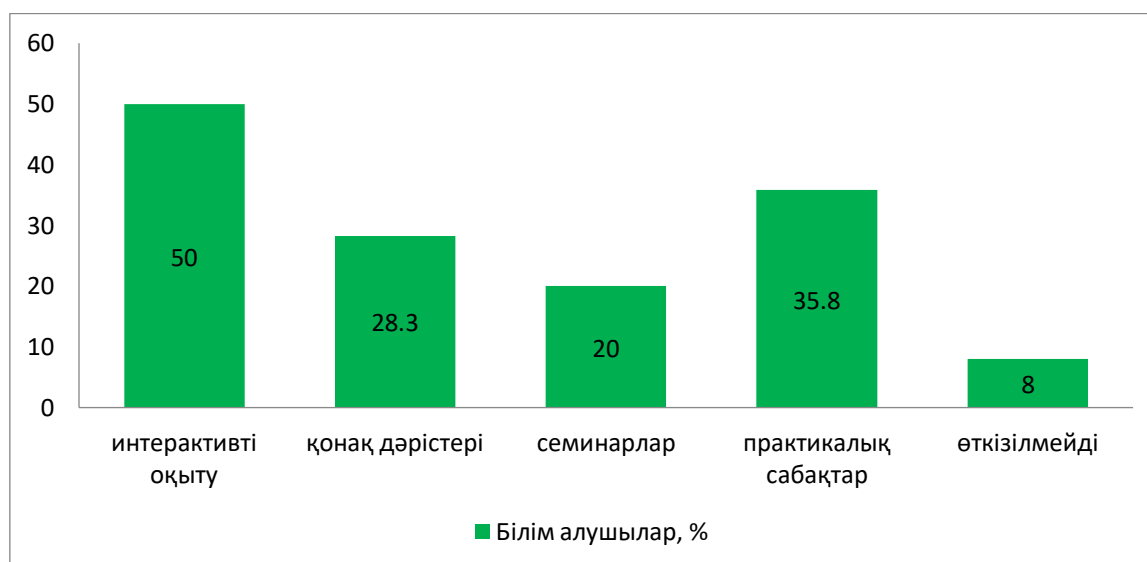
№	Мнемотехника әдістерін қолдану мысалдары
---	--

1	Деректер мен фактілерді есте сақтау. Деректер тізімдерін немесе фактілерді есте сақтау үшін суреттермен байланыстыру әдісін қолдануға болады. Мысалы, егер сіз сатып алу тізімін есте сақтауыңыз керек болса – сіз әр өніммен суретті елестетіп, оны дүкендегі белгілі бір орынға байланыстыра аласыз.
2	Оқу материалдары мен формулалары. Оқу материалдары мен формулаларын есте сақтау үшін акростикалық әдісті немесе белгілі ұғымдармен бірлестіктер құруды қолдануға болады. Мысалы, үшбұрыштың аудан формуласын есте сақтау үшін оның кескінін түс ассоциациялары арқылы ұсынуға болады.
3	Терминдер мен тарихи оқиғалар. Терминдер мен тарихи оқиғаларды есте сақтау үшін белгілер, рифмалар немесе белгілі Оқиғалармен байланыстыру арқылы ассоциация құру әдісін қолдануға болады. Мысалы, тарихи оқиғалардың күндерін есте сақтау үшін оларды өміріңіздегі маңызды күндермен байланыстыруға болады.
4	Бөтен тілдер және вокабуляр. Бөтен тілдегі жаңа сөздерді есте сақтау үшін суреттермен немесе бұрыннан белгілі сөздермен байланыстыру әдісін қолдануға болады. Мысалы, оның мағынасын тезірек есте сақтау үшін жаңа сөз бен оның дыбысы немесе формасы арасында байланыс орнатуға болады.
Ескерту: [9] дереккөзі негізінде авторлармен құрастырылды	

Жоба аясында 2-4 курс студенттері арасында сауалнама жүргізілді. Анкеталауға 120 білім алушы қатысты. Студенттерге бухгалтерлік есепті оқыту деңгейін анықтауға мүмкіндік беретін бағалау сипатына ие сұрақтар ұсынылды.

Сауалнамаға қатысқандардың көбі, яғни 50%-ға жуығы, бухгалтерлік есепті оқыту барысында интерактивті сабақтар өткізілетінін айтты, ал 8% оқушыларға мұндай сабақтар өткізілмейді. Бухгалтерлік есепті оқытудағы іс-шаралар түрлері арасында ең танымалдары — қонақ лекциялары (28,3%) және семинарлар (20%) болды.

Сауалнама нәтижесінде студенттерге практикалық сабақтар (35,8%) жүргізілетіні анықталды, онда қатысушылар нақты бизнес-кейстерді шешуде және этнобухгалтерлік есеп пен оның қаржылық механизмінің ерекшеліктерін зерттеуде тәжірибе жинай алады (2-сурет).

Сурет 2 - Университетте бухгалтерлік есепті оқыту деңгейінің көрсеткіші

Ескерту: сауалнама нәтижелері негізінде құрастырылды

Суреттен жүргізілген сауалнама нәтижелері көрсетілген инфографиканы көруге болады. Әлеуметтік сауалнама бухгалтерлік есепті оқыту жүйесіне байланысты бірнеше мәселелерді анықтады. Сауалнама барысында анықталған негізгі проблемалар мыналарды қамтиды:

- практикалық оқытудың жеткіліксіздігі – көптеген респонденттер оқыту жүйесінде бухгалтерлік білімді практикалық тұрғыдан қолдануға жеткілікті көңіл бөлінбейтінін атап өтті. Олар нақты жағдайлар мен тапсырмаларға көбірек назар аударылуы қажет деп санайды.

- оқу материалының жаңартылмауы – кейбір қатысушылар оқу материалдары мен бағдарламалары қазіргі бухгалтерлік есеп талаптары мен шынайылығына сай келмейтінін айтты. Олар оқу үдерісіне заманауи әдістер мен құралдарды енгізуді ұсынады.

Бухгалтерлік есептің мақсаттары мен маңызын шектеулі түсіну: кейбір респонденттер оқыту жүйесі бухгалтерияның мақсаттары мен міндеттерін жеткілікті деңгейде түсіндіре алмайтынын атап өтті. Олар студенттер бухгалтерлік есептің не үшін қолданылатынын және оның қандай артықшылықтар беретінін нақты түсінуі қажет деп санайды.

Деректерді талдау және интерпретациялау дағдыларының жеткіліксіздігі: кейбір сауалнамаға қатысушылар бухгалтерлік деректерді талдау және түсіндіру дағдыларына жеткілікті түрде үйретілмейтініне наразылық білдірді. Олар бұл бухгалтер жұмысының маңызды бөлігі екенін және бұл дағдыларды дамытуға оқыту процесінде көбірек көңіл бөлу қажет екенін айтты.

Сауалнама нәтижесінде анықталған бұл мәселелер бухгалтерлік есепті оқыту жүйесін жетілдіру қажеттігін көрсетеді. Оқу бағдарламаларына өзгерістер енгізу, білімді практикалық қолдануға баса назар аудару, сондай-ақ заманауи әдістер мен құралдарды оқу процесіне қосу осы саладағы білім сапасын арттыруға септігін тигізеді.

Осылайша, мнемоника әдістері әртүрлі ақпаратты есте сақтаудың тиімді әдісі бола алады және оқу процесінің сапасын жақсартуға көмектеседі.

Аналитикалық әдіс – мнемотехника тақырыбы бойынша теориялық тұжырымдар мен ғылыми еңбектерді зерделеу үшін қолданылды.

Салыстырмалы талдау әдісі – бақылау және тәжірибелік топтардың нәтижелерін салыстыру үшін пайдаланылды.

Эксперименттік әдіс – оқу процесіне мнемониканы пилоттық енгізу аясында жүзеге асырылды.

Статистикалық әдістер – орташа балл, қайта тапсыру саны, маңыздылық деңгейі (р-мәні) сияқты көрсеткіштерді талдау үшін қолданылды.

Сараптамалық бағалау әдісі – оқытушылардың мнемотехниканың білім беру процесіне әсері туралы пікірлерін саралау үшін пайдаланылды.

Зерттеу нәтижелері мнемотехниканың тек академиялық тұрғыда ғана емес, білім беру ұйымдары үшін экономикалық жағынан да тиімділігін дәлелдеуге мүмкіндік береді.

Білім беру үдерісінде мнемотехниканы қолдану тек оқу материалын меңгеру сапасын арттырып қана қоймай, шығындарды оңтайландыру және оқу нәтижелілігін арттыру есебінен экономикалық тиімділікке қол жеткізуге де ықпал етеді. Khoo Yin Yin (2011) зерттеуінде мнемоникалық әдістерді экономика пәнін оқытуда қолдану студенттердің үлгерімін 15–20%-ға арттырғаны дәлелденген. Scruggs & Mastropieri (2000) жүргізген мета-талдау да қиын тақырыптарды қайталау мен түсіндіруге кететін уақытты азайтуда мнемониканың тиімділігін растайды [4,5].

Мнемотехниканы енгізудің ықтимал экономикалық нәтижелері:

Университеттерде емтиханды қайта тапсыру оқытушылардың еңбекақысы, аудиторияны пайдалану және әкімшілік шығындармен байланысты. Қайта тапсыратын студенттер үлесін 30%-ға азайту (тәжірибелік енгізу деректері бойынша) семестріне 200 000 теңгеге дейін үнемдеуге мүмкіндік береді.

Пилоттық зерттеу деректеріне сәйкес, мнемотехниканы қолдану орташа балды 10%-ға арттырады, бұл оқытушылардың қосымша сабақтар мен кеңестер өткізу жүктемесін азайтады.

Білім беру бағдарламасының сапасы мен тартымдылығының артуы түлектер санының көбеюіне алып келеді. Мысалы, ақылы негізде оқуға қосымша 5 студенттің қабылдануы университет бюджетіне 2,5 миллион теңге қосымша табыс әкеледі (бір студенттен жылына шамамен 500 000 тг).

Жүргізілген зерттеу бухгалтерлік есеп теориясын оқытуда баламалы әдіс ретінде мнемотехниканы енгізудің маңыздылығын көрсетеді. Жұмыстың жаңашылдығы – теориялық материалды меңгеру сапасын арттыру және студенттердің оқу процесіне тартылуын күшейту мақсатында мнемоникалық құралдарды қолдануда жатыр.

Алынған нәтижелер бұрын жүргізілген зерттеулермен, мысалы, Gregory Kenneth Laing авторларының «An Empirical Test of Mnemonic Devices to Improve Learning in Elementary Accounting» (2021) атты еңбегімен салыстырылды. Бұл зерттеулерде мнемотехникалық тәсілдердің академиялық нәтижелер мен күрделі ұғымдарды есте сақтауды жақсартуға ықпал ететіні көрсетілген. Алайда алдыңғы жұмыстардан айырмашылығы – осы зерттеуде қаржылық есеп пәнінде бухгалтерлік есеп теориясын оқыту кезінде мнемотехниканы қолданудың тиімділігі сандық деректермен дәлелденді.

Алынған мәліметтер қаржылық және басқарушылық есеп бойынша оқу-әдістемелік материалдарды әзірлеу барысында, әсіресе төменгі курс студенттері үшін, қолдануға болады. Алайда шектеуі – іріктеменің бір ғана ЖОО студенттерінен құралғаны, бұл нәтижелердің жалпылануына әсер етуі мүмкін. Болашақ зерттеулерді іріктемені кеңейтуге, басқа оқу пәндерін қамтуға және мнемотехниканы қолданудың болашақ бухгалтерлерді кәсіби даярлауға ұзақ мерзімді әсерін зерттеуге бағыттау орынды.

Қорытынды.

Аббревиатураларды қалыптастырудан басқа, оқытушылар студенттерді аббревиатураларын дамытуға шақыруы керек, өйткені бұл оларды пайдалану кезінде өздерін жайлы сезінуге мүмкіндік береді. Қысқартылған сөздерден басқа, студенттер суретті немесе сөйлемді ақпаратты есте сақтау үшін пайдалана алады. Бухгалтерлік есеп теориясын зерттеу кезінде өзіңіздің мнемоникалық құрылғыларыңызды құрудың әртүрлі тәсілдері бар. Осы зерттеудің нәтижелері студенттердің ақпаратты жақсы есте сақтау үшін оқытушылар берген белгілі бір мнемотехниканың бейнесін салғанын көрсетті. Бұл нәтиже сонымен қатар механизмдер сөз емес, бейнелер болған кезде оқыту жылдамырақ болады деген ғалымдардың пікірін растайды [10]. Студенттер жауапты белгілі бір ретпен есте сақтай алатындықтан, жауаптардың көпшілігі схемалық форматта берілді, бұл Бухгалтерлік есеп оқытушыларына жауаптарды жылдам бағалауға мүмкіндік берді. Осылайша, белгілер тезірек және тиімді бола бастады. Бұл зерттеу бухгалтерлік есеп оқытушылары мнемоникалық аббревиатураны өз сабақтарында қолдана алатындығын көрсетті, өйткені бұл студенттердің бухгалтерлік есеп тұжырымдамалары мен теорияларын түсінуін жақсартады.

Бухгалтерлік есеп оқытушылары сонымен қатар басқа мнемоникалық әдістерді (аббревиатурадан басқа) қолдану мүмкіндігін зерттеп, студенттерді бухгалтерлік есеп теориясын үйренуге және жетілдіруге ынталандыру үшін басқа инновациялық оқыту стратегияларын қолдануы керек. Болашақ зерттеулер Мнемотехника әдістерін кең ауқымда немесе бухгалтерлік есеппен байланысты басқа пәндерде қолдануды ұсынады. Бухгалтерлік есепті оқыту құралдарын кеңінен қолдануды ескере отырып, бұл әдіс бухгалтерлік есепті оқыту ғылымына айтарлықтай үлес қосады [11].

Мнемотехниканы енгізудің экономикалық тиімділігін есептеу үшін келесі шығын түрлері қарастырылады:

Бұл шығындарға әдістемелік материалдар мен көрнекі құралдарды әзірлеуге, пән мазмұнын мнемотехникалық тәсілдермен бейімдеуге, сондай-ақ оқытушылар еңбекақысын төлеуге арналған қаражат жатады.

- Әдістемелік материалдарды әзірлеу;

-Оқытушылардың біліктілігін арттыру, оның ішінде оқытушылардың белсенді оқыту әдістеріне, соның ішінде мнемотехникаға арналған семинарлар мен вебинарларға қатысуына ақы төлеу;

- Техникалық қолдау, яғни бағдарламаларды сатып алу, оқу платформаларына қол жеткізу, инфографика мен бейнематериалдарды рәсімдеу және визуалды контентті әзірлеу.

Күтілетін нәтижелер:

- Емтиханды қайта тапсыратын студенттер үлесінің 30%-ға төмендеуі:

Оқытушылар мен емтихан комиссиясына түсетін жүктеме азаяды, оқу тәртібі мен оқу жетістіктерінің қорытынды көрсеткіштері жақсарады. Nor Kartini Mohd Rodzi, Norshimah Abdul Rahman, Nazirah Naiimi, Norizam Ahmad Muhammad, Susilawani Ayob, Salwana Selamat авторларының 2021 жылы жарық көрген «Mnemonics: An Alternative Memory Enhancement Technique in Teaching Accounting Theories» атты зерттеуінде мнемотехниканы қолданған студенттер тобында материалды түсіну мен есте сақтау қабілетінің жақсаруына байланысты емтиханды қайта тапсыру қажеттілігінің едәуір азайғаны көрсетілген [12].

- Орташа балдың 10%-ға артуы:

Осы зерттеу аясында мнемотренинг қолданылған топта орташа балл бақылау тобынан 4,985 балға жоғары болған, бұл бағалау шкаласына байланысты 10–15% өсімді құрайды.

Мнемотехникалық әдістерді қолдану мен материалды түсіну деңгейінің артуы арасында тікелей байланыс бар екені ағымдағы және қорытынды аттестация нәтижелері арқылы дәлелденген.

- Оқытушылардың еңбекақы қорын үнемдеу:

Қайта кеңес беру және қайта тапсырулар санының азаюы есебінен оқытушының уақыт шығыны қысқарады, нәтижесінде еңбекақы қоры қайта бөлінеді.

Қысқа мерзімді кезеңде тиімділіктің шамамен 16,7%-ға өскені байқалады, бұл материалдық емес артықшылықтарды (имидждің артуы, студенттердің қанағаттануы және т.б.) есепке алмағанның өзінде. Ұзақ мерзімді келешекте тиімділік одан да жоғары болады.

Атап айтқанда, сауалнама нәтижелері келесі көрсеткіштерді көрсетті:

- білім алушылардың 70%-дан астамы мнемотехниканың теориялық материалды жақсы игерілуіне ықпал ететінін атап өтті,

- респонденттердің 60%-ға жуығы емтиханға дайындық кезеңінде күйзеліс деңгейінің төмендегенін мәлімдеді,

- орташа үлгерім бақылау тобымен салыстырғанда 10–15%-ға артқаны байқалды, бұл әдістің оң қабылданғанын және объективті түрде тиімділігін көрсетеді.

Осылайша, бухгалтерлік есепті оқыту саласындағы ғылыми білім келесі бағыттар бойынша кеңейеді:

Мнемотехника теорияны меңгеру сапасын арттыратын құрал ретінде расталды, бұл терминологиялық жүктемесі жоғары пәндер, әсіресе бухгалтерлік есеп үшін өте маңызды.

Экономикалық тиімділік қайта тапсыру саны мен қайталап түсіндіруге кеткен уақыттың қысқаруынан көрінеді, бұл оқу процесін оңтайландырып, шығындарды азайтады.

Әдістің инновациялық маңызы – мнемоника дәстүрлі оқыту тәсілдерін студентке бағытталған белсенді технологиялар бағытына трансформациялауға мүмкіндік береді.

Мнемотехника дәстүрлі түрде педагогикалық құрал ретінде қарастырылғанымен, бұл зерттеу оның экономикалық тиімділігіне баса назар аударады. Мнемоникалық әдістерді қолдану емтиханды қайта тапсыру санын едәуір азайтуға, оқытушылардың оқу жүктемесін төмендетуге, сондай-ақ студенттердің орташа балын және үлгерімін арттыруға мүмкіндік береді, бұл өз кезегінде оқу үдерісіне кететін шығындарды оңтайландыруға алып келеді. Атап айтқанда, қосымша кеңестер мен қайта тапсыруларға деген қажеттіліктің азаюы оқытушылардың еңбекақы қорын үнемдеуге мүмкіндік береді, ал даярлық сапасының артуы кейінгі курстарда білімді түзетуге кететін шығындарды азайтады. Сонымен қатар, академиялық нәтижелердің жақсаруы білім беру бағдарламасының бәсекеге қабілеттілігін арттырып, оқитын студенттер санын көбейтуге ықпал етеді, бұл университеттің қаржылық

көрсеткіштеріне тікелей әсер етеді. Осылайша, мнемотехниканы экономикалық мамандықтардағы оқу үдерісінің тиімділігін арттыруға бағытталған инвестициялық тұрғыдан тиімді құрал ретінде қарастыруға болады.

Қаржыландыру туралы ақпарат. Бұл зерттеу жас ғалымдардың 2023 жылға арналған ғылыми, ғылыми-техникалық жобаларды университетішілік қаржыландыру конкурсы шеңберінде орындалған (мемлекеттік тіркеу №0123РКИ0138).

ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

- 1 Адиева Э.М., Альдешова С.Б. Бухгалтерский учет: учебное пособие. — 2021. — 300 с.
- 2 Zaitsev I.A., Sekerin V.D., Gayduk V.I., Gorokhova A.E., Kravets E.V. (2020) A methodology to assess innovation performance in digital economy. EurAsian Journal of BioSciences. №2. P. 7087—7092
- 3 Гайдук Н.В. Компьютерные технологии в профессиональной деятельности: учеб. пособие. Краснодар: КубГАУ. — 2021. — 174 с.
- 4 Khoo Yin Yin (2011) «Using Mnemonic to Facilitate Learning of Economics» HRMars. [Electronic resource] — URL: hrmars.com/index.php/ijarbss/article/view/8778/Using-Mnemonic-to-Facilitate-Learning-of-Economics?utm_source=chatgpt.com (accessed: 08.11.2025)
- 5 Scruggs Mastropieri (2000) IRIS. Electronic resource] — URL: <https://iris.peabody.vanderbilt.edu/module/ef2/cresource/q1/p04/> (accessed: 08.11.2025)
- 6 Кузильный А.В., Гайдук Н.В. Перспективы смарт-контрактов в современном бухгалтерском учете. В сборнике: Информационное общество: современное состояние и перспективы развития. Сборник материалов XV международного форума. Краснодар. — 2022. — С.52—54
- 7 Гайдук Н.В. Учет в системе «1С:Бухгалтерия 8.3»: учебное пособие. Краснодар: КубГАУ. — 2022. — 156 с.
- 8 Богаченко В. М. Бухгалтерский учет: учебник. М.: Феникс. — 2020. — 538 с.
- 9 Бабаев Ю. А., Петров А. М. Финансовый учет: учебник. М.: Центркаталог. — 2020. — 552 с.
- 10 Ахметова А.С., Адиева Э.М., Утепкалиева К.М., Альдешова С.Б., Канатова А.Ж. Ұлттық код пен мнемониканың этноэлементтеріне негізделген бухгалтерлік есепті оқытудың әдістерін жетілдіру жолдары. Мемлекет және қоғам қайраткерлері, қазақ құқық саласының негізін салушылар С.Зиманов пен Ө.Сейітовтің туғанына 100 жыл толуына арналған «Тәуелсіз Қазақстан: мемлекет және жеке тұлға» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. — 2023. — С. 366—371
- 11 Альдешова С.Б., Жолдасова А. Цифрлық экономика жағдайында бухгалтерлік есепке алуды трансформациялау: «Цифрлық экономика: жаңа бизнес архитектурасы және құзыреттердің трансформациясы» халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясының материалдар жинағы. — 2023. — С.111—116
- 12 Nor Kartini Mohd Rodzi, Norshimah Abdul Rahman, Nazirah Naiimi, Norizam Ahmad Muhammad, Susilawani Ayob, Salwana Selamat (2021) Mnemonics: An Alternative Memory Enhancement Technique in Teaching Accounting Theories. Jurnal Intelek. Universiti Teknologi MARA. Vol. 16. P. 83—90.

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ ВНЕДРЕНИЯ МНМОТЕХНИКИ, КАК АЛЬТЕРНАТИВНОГО МЕТОДА ОБУЧЕНИЯ, В ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ПО БУХГАЛТЕРСКОМУ УЧЕТУ

Аннотация

Актуальность темы исследования обусловлена тем, что в последние годы система регулирования и ведения бухгалтерского учета претерпела существенные изменения, дополнения и уточнения. Развитие бухгалтерского учета должно происходить как единая система, включающая статистический, бухгалтерский, оперативный учет. Развитие должно отражать экономические изменения в стране. Кроме того, сам учет должен основываться на нормах на законах, иначе регулирование потеряет смысл. Изучение методов обучения, используемых на курсах бухгалтерского учета в Казахстане и за рубежом, а также разработка нового метода обучения бухгалтерскому учету, основанного на национальных традициях Казахстана, рассматривается в статье. На примере счета бухгалтерского учета, основанного на этнических особенностях казахского народа, а именно на структуре юрты (древнего жилища казахов), говорится об использовании движения на счетах бухгалтерского учета в обучении бухгалтерскому учету, сравнивая его с родственными отношениями в жизни казахского народа. Мнемотехника улучшает понимание материала студентами и тем самым повышает их интерес к бухгалтерскому учету. Изучив возможность применения мнемонических методов (кроме аббревиатуры) и мотивируя студентов к изучению и совершенствованию теории бухгалтерского учета, обосновал эффективность применения мнемоники. Мы рекомендуем использовать методы мнемоники в больших масштабах или в других дисциплинах, связанных с бухгалтерским учетом. Учитывая широкое использование инструментов обучения бухгалтерскому учету, этот метод вносит значительный вклад в науку обучения бухгалтерскому учету. В научной статье,

написанной в рамках проекта, рассматривается новое освоение обучения бухгалтерскому учету, основанное на национальных традициях Казахстана. В статье представлены расчёты экономической эффективности внедрения метода, в том числе снижение нагрузки на преподавателей и повышение конкурентоспособности образовательной программы. Сделан вывод о целесообразности использования мнемотехники как инновационного инструмента в образовательной практике вузов экономического профиля. Цель исследования - теоретически обосновать и оценить эффективность применения мнемонических методов, основанных на национальных традициях и культурных особенностях Казахстана, в обучении бухгалтерскому учету, направленных на повышение качества усвоения теоретического материала, интереса студентов к дисциплине и эффективности подготовки специалистов в области бухгалтерского учета.

Ключевые слова: Бухгалтерский учет, национальные традиции, мнемоника, бухгалтерские программы, методология бухгалтерского учета, альтернативная техника

ECONOMIC EFFICIENCY OF IMPLEMENTING MNEMONICS AS AN ALTERNATIVE TEACHING METHOD IN THE TRAINING OF ACCOUNTING SPECIALISTS

Abstract

The relevance of this study is determined by the continuing transformation of accounting regulation and practice in Kazakhstan, where the accounting system has undergone legislative changes. Accounting should be viewed as an integrated system combining financial, statistical and operational dimensions that reflects the country's evolving economic environment. Accounting practice must remain grounded in legal and regulatory requirements. Against this background, improving the quality of accounting education has become a key priority. The article examines accounting teaching methods used in Kazakhstan and abroad and proposes an innovative approach based on Kazakhstan's national traditions. The methodology applies mnemonic techniques using the structure of the traditional Kazakh yurt as a visual analogy for accounting accounts and compares the movement of accounting entries with kinship relations in Kazakh culture. This culturally adapted approach facilitates understanding of complex accounting concepts, improves knowledge retention, stimulates interest in the discipline, and strengthens theoretical knowledge. The study assesses the effectiveness of mnemonic techniques, excluding simple abbreviations, in motivating students and improving learning outcomes. The study also evaluates the educational and economic benefits of mnemonic methods in professional training. The findings demonstrate that the proposed approach contributes to higher academic performance, better comprehension of accounting theory, and a lower rate of examination retakes. The authors recommend extending mnemonic techniques to other accounting-related disciplines due to their broad educational potential. The scientific contribution lies in developing a culturally grounded model of accounting instruction that combines pedagogical innovation with national traditions and provides a practical framework for improving accounting education in Kazakhstan. The aim of the study is to theoretically substantiate and assess the effectiveness of mnemonic techniques based on Kazakhstan's national traditions and cultural characteristics for improving students' acquisition of theoretical material, interest in accounting, and professional training outcomes.

Keywords: Accounting, national traditions, mnemonics, accounting programs, accounting methodology, alternative techniques

REFERENCES

- 1 Adietova E.M. Aldeshova S.B. Buhgalterskii uchet: uchebnoe posobie [Accounting, textbook]. 2021. 300 p. [in Russian]
- 2 Zaitsev I.A., Sekerin V.D., Gayduk V.I., Gorokhova A.E., Kravets E.V. (2020) A methodology to assess innovation performance in digital economy. EurAsian Journal of BioSciences. №2. P. 7087—7092
- 3 Gajduk N.V. Komp'yuternye tekhnologii v professional'noj deyatel'nosti, [Computer technologies in professional activities]: textbook. Krasnodar: KubSAU. Krasnodar, 2021. 174 p. [in Russian]
- 4 Khoo Yin Yin (2011) «Using Mnemonic to Facilitate Learning of Economics» HRMars: [Electronic resource] — URL: hrmars.com/index.php/ijarbss/article/view/8778/Using-Mnemonic-to-Facilitate-Learning-of-Economics?utm_source=chatgpt.com. [in English]. (accessed: 10.12.2025)
- 5 Scruggs Mastropieri (2000) IRIS. Electronic resource] — URL: <https://iris.peabody.vanderbilt.edu/module/ef2/cresource/q1/p04/>. [in English]. (accessed: 10.12.2025)
- 6 Kuzhil'nyj A.V., Gajduk N.V., Perspektivy smart-kontraktov v sovremennom buhgalterskom uchete. V sbornike: Informacionnoe obshchestvo: sovremennoe sostoyanie i perspektivy razvitiya. Sbornik materialov HV mezhdunarodnogo foruma. [Prospects of smart contracts in modern accounting. In the collection: Information Society: current state and development prospects. Collection of materials of the XV International Forum.] Krasnodar. —2022. — P.52-54 [in Russian]
- 7 Gajduk N.V., Uchet v sisteme «1S: Buhgalteriya 8.3». [1C: Accounting 8.3: a training manual] Krasnodar. 2022. 156 p. [in Russian]

- 8 Bogachenko V.M. Buhgalterskij uchët. Uchebnik. [Accounting. Textbook] — M.: Feniks. 2020. 538 p. [in Russian]
- 9 Babaev YU. A., Petrov A. M. Finansovyy uchët. Uchebnik. [Financial accounting. Textbook] — M.: Centrkatolog. 2020. 552 p. [in Russian]
- 10 Ahmetova A.S., Adietova E.M., Utepkaliyeva K.M., Äldeshova S.B., Kanatova A.J. Ûlttyq kod pen mnemonikanyñ etnoelementterine negizdelgen buhgalterlik esepi oqytudyñ ädisterin jetildiru joldary, Materialy mezhdunarodnoj nauchno-prakticheskoy konferencii «Nezavisimyy Kazahstan: gosudarstvo i lichnost'», posvyashchennoj 100-letiyu so dnya rozhdeniya gosudarstvennyh i obshchestvennyh deyatelej, osnovatelej kazahstanskoj yuridicheskoy sfery S.Zimanova i U.Seitova, [Ways to improve accounting teaching methods based on the ethno-elements of the national code and mnemonics. Material of the international scientific and practical conference "independent Kazakhstan: state and personality", dedicated to the 100th anniversary of the birth of state and public figures, one of the founders of the Kazakh legal sphere Zimanova and U.Seitova]. 2023. P. 366-371 [in Russian]
- 11 Äldeshova S.B., Joldasova A. Sifirlyq ekonomika jaǵdaiynda buhgalterlik esepke aludy transformasialau, Sbornik materialov mejdunarodnoi nauchno-prakticheskoi konferencii, «Cifrovaya ekonomika: novaya arhitektura biznesa i transformaciya kompetencij [Transformation of accounting in the Digital Economy, Meeting of materials of the international scientific and practical conference "Digital Economy: new architecture of business and transformation of competence"]. 2023. P. 111-116 [in Russian]
- 12 Nor Kartini Mohd Rodzi, Norshimah Abdul Rahman, Nazirah Naiimi, Norizam Ahmad Muhammad, Susilawani Ayob, Salwana Selamat (2021) Mnemonics: An Alternative Memory Enhancement Technique in Teaching Accounting Theories. Jurnal Intelek. Universiti Teknologi MARA. Vol. 16. P.83-90. [in English]

Information about authors

Utepkaliyeva Kansulu - **corresponding author**, candidat of economic sciences, associate professor of Departments Economics, Kh.Dosmukhamedov Atyrau University, Atyrau, Republic of Kazakhstan

E-mail: k.utepkaliyeva@asu.edu.kz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5230-0318>

Akhmetova Alfia - PhD, associate professor of Departments Finance and accounting, Kh.Dosmukhamedov Atyrau University, Atyrau, Republic of Kazakhstan

E-mail: a.ahmetova@asu.edu.kz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6320-2353>

Elmira Adiyetova – candidate of economic sciences, associate professor of Departments “Economics”, Kh.Dosmukhamedov Atyrau University, Atyrau, Republic of Kazakhstan

E-mail: e.adietova@asu.edu.kz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2400-6357>

Aldeshova Samal - Doctoral student of L.N.Gumilyov Eurasian National University, Astana, Republic of Kazakhstan

E-mail: lesmalika@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5366-2487>

Информация об авторах

Утепкалиева Кансулу - **основной автор**, кандидат экономических наук, ассоциированный профессор кафедры «Экономика», Атырауский университет имени Х.Досмухамедова, г.Атырау, Республики Казахстан

E-mail: k.utepkaliyeva@asu.edu.kz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5230-0318>

Ахметова Альфия – PhD, и.о. ассоциированного профессора кафедры «Финансы и учет», Атырауский университет им. Х.Досмухамедова, г.Атырау, Республики Казахстан

E-mail: a.ahmetova@asu.edu.kz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6320-2353>

Эльмира Адиедова – кандидат экономических наук, и.о. ассоциированного профессора кафедры «Экономика», Атырауский университет имени Х.Досмухамедова, г.Атырау, Республика Казахстан

E-mail: e.adietova@asu.edu.kz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2400-6357>

Альдешова Самал - докторант Евразийского национального университета имени Л.Н.Гумилева, г.Астана, Республики Казахстан

E-mail: lesmalika@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5366-2487>

Авторлар туралы ақпарат

Утепкалиева Кансулу - **негізгі автор**, экономика ғылымдарының кандидаты, «Экономика» кафедрасының қауымдастырылған профессоры, Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: k.utepkaliyeva@asu.edu.kz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5230-0318>

Ахметова Альфия – PhD, «Қаржы және есеп» кафедрасының қауымдастырылған профессор м.а., Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: a.ahmetova@asu.edu.kz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6320-2353>

Эльмира Адиетова – экономика ғылымдарының кандидаты, «Экономика» кафедрасының қауымдастырылған профессор м.а., Х.Досмұхамедов атындағы Атырау университеті, Атырау қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: e.adietova@asu.edu.kz

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2400-6357>

Альдешова Самал - Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің докторанты, Астана қ., Қазақстан Республикасы

E-mail: lesmalika@mail.ru

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5366-2487>